

Dezvoltarea cooperării în cadrul diasporei științifice a Republicii Moldova în anul 2010

Anul 2010 a fost unul ascendent pentru cooperarea cu membrii diasporei științifice din mai multe puncte de vedere, aceasta avînd un caracter multilateral, iar eforturile AȘM au fost concentrate pe două aspecte principale:

a) cel practic, ce vizează repatrierea temporară a savanților originari din Republica Moldova prin intermediul vizitelor de lucru de scurtă durată în cadrul instituțiilor din sfera de cercetare și inovare din țara de origine;

b) științifico-metodologic, care se axează pe identificarea lor celor mai eficiente căi de cooptare a membrilor diasporei științifice la procesul de dezvoltare a Republicii Moldova.

Astfel, cu privire la primul aspect al cooperării cu diaspora *bazată pe cunoaștere*, menționăm că în anul 2010 cinci membri ai diasporei științifice moldovenești – Dr. prof. Stella Ghervas (Franța), Dr. Victor Croitoru (Suedia), Dr. Valeriu Sicinski (SUA), Dr. prof., Dr. prof. Pavel Belkin (Federația Rusă) și Dr. prof. Boris Tsukerblat (Israel), au beneficiat de suportul financiar din cadrul proiectului „Fenomenul exodului de creiere: un mod de abordare în vederea consolidării Republicii Moldova ca platformă de cercetare și dezvoltare” gestionat de Organizația Internațională pentru Migrație, Misiunea în Republica Moldova pentru a efectua vizite la instituțiile din sfera de cercetare și inovare din țară.

Evidențiem că aceste vizite au contribuit într-o măsură pozitivă la:

- dezvoltarea sectorului de cercetare-dezvoltare din Moldova prin intermediul schimbului de experiență și cunoștințe;
- stabilirea noilor relații de colaborare cu colegii din Moldova sau reînnoirea relațiilor stabilite anterior;
- promovarea integrării cercetătorilor din Moldova în comunitatea științifică internațională;
- consolidarea relațiilor de colaborare cu cercetătorii din Moldova pentru a participa în comun la programele internaționale ca spre exemplu: Programul cadru 7 al Comisiei Europene, SCOPES, Programul NATO pentru pace și securitate, instrumentele politicii europene de vecinătate etc.;
- implicarea în procesul educațional și educarea unei noi generații de tineri cercetători (instruirea studenților, masteranzilor, doctoranzilor etc.);

- expertizarea proiectelor de cercetare naționale;
- elaborarea publicațiilor științifice comune pentru a fi editate în Moldova sau peste hotare;
- participarea în campanii informaționale pentru conștientizarea societății referitor la exodul de creiere și mecanismele de stopare a procesului în cauză.

Filosofia acestor activități coordonate de către AȘM constau în faptul că fiecare savant originar din Republica Moldova poate și trebuie – prin noile cunoștințe, tehnologii, prin experiența și contactele stabilite peste hotare – să contribuie la dezvoltarea țării de origine. Deși în anii 2010 – 2012 doar 30 de candidați vor fi susținuți financiar, această practică va fi extinsă și pe viitor din moment ce rezultatul vizitelor va avea un impact durabil asupra sferei de cercetare din Republica Moldova. Pentru a amplifica acest impact așteptat, în timpul selecției candidaților, comisia de evaluare special instituită pentru examinarea dosarelor primite, a acordat prioritate în special propunerilor depuse de aplicanții care au prezentat un plan detaliat de activitate la instituția gazdă pe perioada vizitei de scurtă durată, precum și o descriere detaliată a durabilității colaborării viitoare cu colegii din Moldova¹.

În acest context, schimbul de experiență, participarea la conferințele organizate în RM, pregătirea unor proiecte comune de cercetare, elaborarea unor publicații comune pentru revistele internaționale cu impact, discutarea unor metodologii noi de cercetare, organizarea seminarelor de informare pentru studenți, masteranzi și doctoranzi, desfășurarea unor lucrări de laborator și expertizarea lucrărilor științifice a constituit chintesența activităților celor șase savanți expatriați, reveniți în Republica Moldova.

În ceea ce privește activitatea științifico – metodologică, menționăm că aceasta a fost desfășurată în anul 2010 în contextul implementării proiectului de cercetare „Conectarea diasporei științifice a Republicii Moldova la dezvoltarea științifică și economică a țării de origine”, dezvoltat în comun cu Școala Politehnica Federală din Lausanne (EPFL), demarat la 1 ianuarie 2010.

Astfel, pe parcursul anului 2010 echipa moldo-elvețiană a studiat experiența altor state în domeniul de referințe, a cartografiat politicile naționale ce vizează migrația înalt calificată din Republica Moldova, din regiune și din UE, a elaborat și lansat instrumentele de investigație sociologică și a stabilit contacte cu experți notorii din regiune care și-au exprimat dorința de a asista AȘM pe tot parcursul cercetării etc. Începând cu 1 decembrie 2010 a debutat investigația

¹ Mai multe informații despre program pot fi accesate la: <http://international.asm.md/diaspora-stiintifica/apel-pentru-propuneri-2010-2011-revenirea-temporara-a-reprezentantilor-diasporei-stiintifice.html>

sociologică de teren care va pune în evidență atât viziunea membrilor diasporei științifice, a colegilor lor din Moldova, cât și a experților naționali și internaționali în domeniul migrației referitor la cele mai eficiente căi de intensificare a colaborării reciproce pentru contribuirea la dezvoltarea țării de origine. Menționăm că rezultatele cercetării vor constitui baza unui studiu complex ce va propune recomandări specifice autorităților Republicii Moldova, autorităților țărilor gazde, savanților moldoveni, organizațiilor internaționale în privința optimizării colaborării dintre diaspora științifică și țara de origine.

În acest context, proiectului și-a stabilit în calitate de priorități:

a) consolidarea cunoștințelor bazate pe dovezi empirice referitoare la condițiile diasporei științifice a Republicii Moldova în diferite țări de destinație, la dorința și oportunitățile existente de colaborare a diasporei cu comunitatea științifică din țară;

b) activizarea dialogului politic prin organizarea unui ciclu de mese rotunde în care vor fi discutate implicațiile politice ale fenomenului și se vor formula recomandări privind un mod eficient de valorificare a potențialului diasporei științifice al țării;

c) elaborarea unui mecanism permanent de conectare a diasporei științifice a Republicii Moldova la procesul de dezvoltare a țării de origine.

În vederea prezentării oficiale a proiectelor dedicate diasporei științifice, AȘM a invitat partenerii elvețieni – Prof. Jean Claude Bolay, șeful Direcției Cooperare a EPFL și Dr. Gabriela Tejada, cercetător științific la aceeași organizație, într-o vizită de lucru în Moldova și a organizat la 30 aprilie o conferință de lansare a inițiativelor care vizează susținerea diasporei științifice. În calitate de vorbitori la această conferință au fost, de asemenea, invitați Dl. Ghenadie Crețu, coordonator de proiect al Organizației Internaționale pentru Migrație (OIM) Misiunea din Republica Moldova și Dna. Ludmila Vasilov, asistent migrație și dezvoltare al OIM.

În deschiderea evenimentului, acad. Gheorghe Duca a menționat faptul că savanții originari din Moldova, aflați în diasporă, sunt cu trup și suflet pentru Moldova, sunt entuziaști, dar, cu regret, pînă recent nu li s-a oferit o atenție meritată și acest potențial intelectual nu este pe deplin valorificat. Prin cele două proiecte lansate la Chișinău, a subliniat președintele AȘM, se pun în aplicare niște mecanisme stimulatorii de durată, menite să atragă și să implice diaspora științifică în procesul de dezvoltare și modernizare a Republicii Moldova. Acad. Gheorghe Duca a concretizat și unele direcții de cooperare: antrenarea savanților din diasporă în cercetări comune cu savanții din institutele AȘM, implicarea lor în procesul de instruire a tinerilor

cercetători – a masteranzilor și doctoranzilor, implicarea diasporei științifice în procesul de expertizare a proiectelor naționale de cercetare.

Prof. Jean-Claude Bolay, și dr. Gabriela Tejada au salutat eforturile depuse de AȘM în ceea ce privește crearea unui cadru practic de colaborare cu savanții expatriați și implicarea acestora în rezolvarea problemelor cu care se confruntă R. Moldova. Pornind de la experiența altor țări, experții elvețieni au comunicat despre faptul că pentru a progresa în această privință este prioritară identificarea unui mecanism permanent de interacțiune între savanții AȘM și membrii diasporei științifice a Republicii Moldova. Dr. Gabriela Tejada a specificat în context că acest proiect de cercetare moldo-elvețian vine să răspundă necesităților Republicii Moldova, inclusiv prin crearea unei baze teoretico-metodologice, care ar facilita identificarea pe viitor a căilor de implicare a savanților expatriați în procesele reformatoare din R. Moldova.

Reprezentanții OIM, prezenți al eveniment, au comunicat că în această ordine de idei se înscrie și proiectul „Susținerea implementării componentei de migrație și dezvoltare a Parteneriatului pentru Mobilitate Moldova - UE", menit să utilizeze fenomenul migrației în calitate de factor de dezvoltare. Acest proiect este o inițiativă pilot complexă, care constă din mai multe compartimente, inclusiv unul ce se referă la abordarea fenomenului de exod de creieri și consolidarea Moldovei ca platformă de cercetare și dezvoltare prin revenirea temporară a oamenilor de știință moldoveni expatriați.

În cadrul colaborării moldo - elvețiene, vizita de lucru a echipei de cercetare a AȘM în Elveția la Institutul Federal de Tehnologii din Lausanne (EPFL) în perioada 6 – 10 septembrie a avut un impact esențial pentru aprofundarea relațiilor tehnico – științifice dintre cele două părți. Agenda de lucru s-a axat pe evaluarea activităților de cercetare realizate pînă în prezent în cadrul proiectului, planificarea acțiunilor ce vor fi realizate în continuare, cît și analiza oportunităților de diversificare și aprofundare a cooperării bilaterale în subiecte de interes reciproc.

Cu ocazia aflării la EPFL, reprezentanții AȘM au ținut o lecție publică privind sistemul de cercetare și inovare din Moldova la care au participat colaboratorii Direcției Cooperare și ai Oficiului pentru Relații Externe și Acreditare. În cadrul dezbaterilor ce au urmat, participanții au discutat pe marginea intensificării colaborării științifice bilaterale, concluzionînd că parteneriatul dintre AȘM și EPFL este unul important și necesar, ținînd cont și de faptul că Europa de Est, inclusiv Republica Moldova este o prioritate a politicii externe elvețiene. Un prim pas în acest sens ar fi extinderea pentru Republica Moldova a Programului de studii avansate în domeniul

reducerii riscurilor dezastrelor naturale, implementat cu succes de EPFL în diferite părți ale lumii.

În ceea ce privește lăitmotivul vizitei, membrii delegației de la Chișinău s-au întâlnit cu reprezentanți ai asociațiilor concetățenilor aflați în Elveția, printre care „Asociația moldo – română Mihai Eminescu” și „Comunitatea moldavă din Elveția” . În cadrul acestei întâlniri reprezentanții de la AȘM au relatat despre inițiativele lansate privind dezvoltarea cooperării în cadrul diasporei științifice a Republicii Moldova, cât și evoluțiile înregistrate în sistemul de cercetare – inovare.

Cu același scop a avut loc o întrevedere cu membrii diasporei științifice ce activează în cadrul Institutului de Fizică a Materialelor Condensate, Laboratorul de Fizică a Nano-structurilor al EPFL. În cadrul întâlnirii, reprezentanții diasporei științifice moldovenești au împărtășit din experiența vastă în ceea ce privește activitatea științifică în cadrul uneia din cele mai prestigioase instituții de cercetare din Europa cât și intențiile concrete pe care le au vizavi de elaborarea și implementarea unor proiecte de cercetare comune cu colegii de acasă, în beneficiul Republicii Moldova. În acest sens, reprezentanții AȘM le-au comunicat conaționalilor noștri din Elveția despre oportunitățile existente și au convenit în comun să contribuie la facilitarea transferului de cunoștințe, experiență și tehnologii către țara de origine prin intermediul proiectelor de cercetare, cursurilor destinate masteranzilor și doctoranzilor, vizitelor de scurtă durată la instituțiile de cercetare din Moldova, implicării în expertizarea proiectelor naționale de cercetare etc.

Despre organizarea unui workshop regional la Chișinău pe subiectul mobilizării diasporei înalt calificate s-a discutat în cadrul întrevederii cu Dr. Frank Laczko, Șeful Departamentului Cercetare a Organizației Internaționale pentru Migrație (OIM) din Geneva.

În vederea extinderii cooperării dintre AȘM și EPFL în domeniul inovării și transferului tehnologic a avut loc întrevederea cu Dr. Herve Lebert, coordonatorul Programului „Innogrants”. În timpul discuțiilor au avut loc un schimb de idei ce se referă la susținerea și motivarea tinerilor, prin încurajarea unei culturi antreprenoriale, necesare pentru lansarea ideilor inovatoare pe piață. De asemenea, s-a discutat posibilitatea demarării unui proiect comun dedicat provocărilor întâmpinate de tinerii ce își doresc lansarea unei întreprinderi bazate pe idei inovatoare.

În ceea ce privesc perspectivele cooperării moldo – elvețiene, vom menționa discuția cu Dr. Olivier Glassey, Șef de unitate în cadru Observatorului sociologic știința, politica și

societatea (Universitatea din Lausanne – UNIL). În cadrul acesteia s-a abordat necesitatea inițierii unui proiect bilateral pentru cercetarea relației dintre știință și societate în Republica Moldova.

În vederea promovării poziției AȘM cu privire la domeniile prioritare de cooperare cu diaspora științifică și înalt calificată a Republicii Moldovei, menționăm contribuția substanțială a AȘM la elaborarea Programului de acțiuni întru susținerea național – culturală și socială a persoanelor originare din Republica Moldova domiciliate peste hotare – diasporei moldovenești anii 2010 – 2013. Astfel, la propunerea AȘM au fost incluse în Plan direcții prioritare naționale de cooperare cu diaspora științifică privind (a) crearea unei platforme permanente de interacțiune între membrii Diasporei Științifice a originarilor din Republica Moldova și comunitatea științifică din țara de origine; (b) cooptarea membrilor Diasporei Științifice în procesul de formare și consolidare a potențialului uman din Republica Moldova; (c) cooptarea membrilor Diasporei Științifice în calitate de experți în procesul de evaluare a proiectelor de cercetare naționale; (c) invitarea membrilor Diasporei Științifice la evenimentele științifice cu impact organizate în Republica Moldova; (d) încurajarea și sprijinirea vizitelor de lucru de scurtă durată a membrilor Diasporei Științifice în cadrul organizațiilor din sfera cercetare și inovare din Republica Moldova; (e) informarea periodică a membrilor Diasporei Științifice cu privire la evoluțiile din domeniul științei și inovării din Republica Moldova; (f) elaborarea unei strategii privind căile cele mai eficiente de implicare al Diasporei Științifice în dezvoltarea țării de origine; (g) acordarea suportului pentru reintegrarea membrilor diasporei științifice care se întorc în țara de origine.

În același context, menționăm participarea constructivă a AȘM la Congresul IV al Diasporei moldovenești, desfășurată în perioada 12-14 octombrie la Chișinău. De asemenea, la invitația AȘM la acest eveniment important au participat doamna Gabriela Tejada, doctor în științe politice, cercetător la EPFL, expert internațional în domeniul migrației și partener al AȘM în proiectul de cercetare moldo – elvețian, doamna Stella Ghervas, doctor în istorie, cercetător originar din Republica Moldova, director de studii la Institut d'Etudes Avancees, or. Paris, Franța și domnul Victor Croitoru, doctor în Genetica Moleculară, cercetător originar din Republica Moldova, în prezent post-doctorand în cadrul Departamentului biochimie și biofizică al Institutului Karolinska, Suedia.

Prezența acestor personalități în cercetarea europeană la Congresul IV al Diasporei Moldovenești a reușit să impună un suflu academic dezbaterilor care au avut loc pe întreg

parcursul lucrărilor, în special în subiecte precum: rolul cercetării în dezvoltarea economiilor naționale, în general, și rolul diasporei științifice și înalt calificate, în particular. În context, Dr. Tejada a comunicat despre experiența EPFL în edificarea unor rețele a diasporei în țările din America Latina și din India, accentuând că această experiență poate fi utilă și pentru Republica Moldova. Iar reprezentatii diasporei științifice au comunicat despre experiența acumulată în procesul de integrare în spațiul european de cercetare și inovare și despre eventualele căi de împărtășire a acestei experiențe cu țara de origine.

Menționăm că la eveniment au participat peste 110 delegați din 31 de țări, inclusiv: Italia, Franța, Germania, Rusia, Portugalia, Elveția, Grecia, Marea Britanie, Irlanda, SUA, Canada, Rusia, Ucraina, Belarus etc. Pentru prima dată la lucrările Congresului bienal au fost analizate căile de impulsionare a direcțiilor prioritare de colaborare reciprocă și multilaterală între Republica Moldova și diasporă.

În cadrul sesiunii Plenare a Congresului, acad. Gheorghe Duca, președintele AȘM a prezentat eforturile AȘM în vederea creării unui mecanism de durată ce ar facilita interacțiunea reciproc avantajoasă a diasporei înalt calificate cu țara de origine. Domnia sa a evidențiat, în cadrul prezentării, că fiind administrată corect, migrația produce beneficii atât țărilor de origine cât și celor de destinație, iar contribuțiile provenite de la emigranții calificați, sub forma de transfer al cunoștințelor, prin intermediul migrației circulare și formarea rețelei diasporei, pot transforma fenomenul exodului de creieri într-o acumulare și valorificare a capitalului uman.